

PREHovor

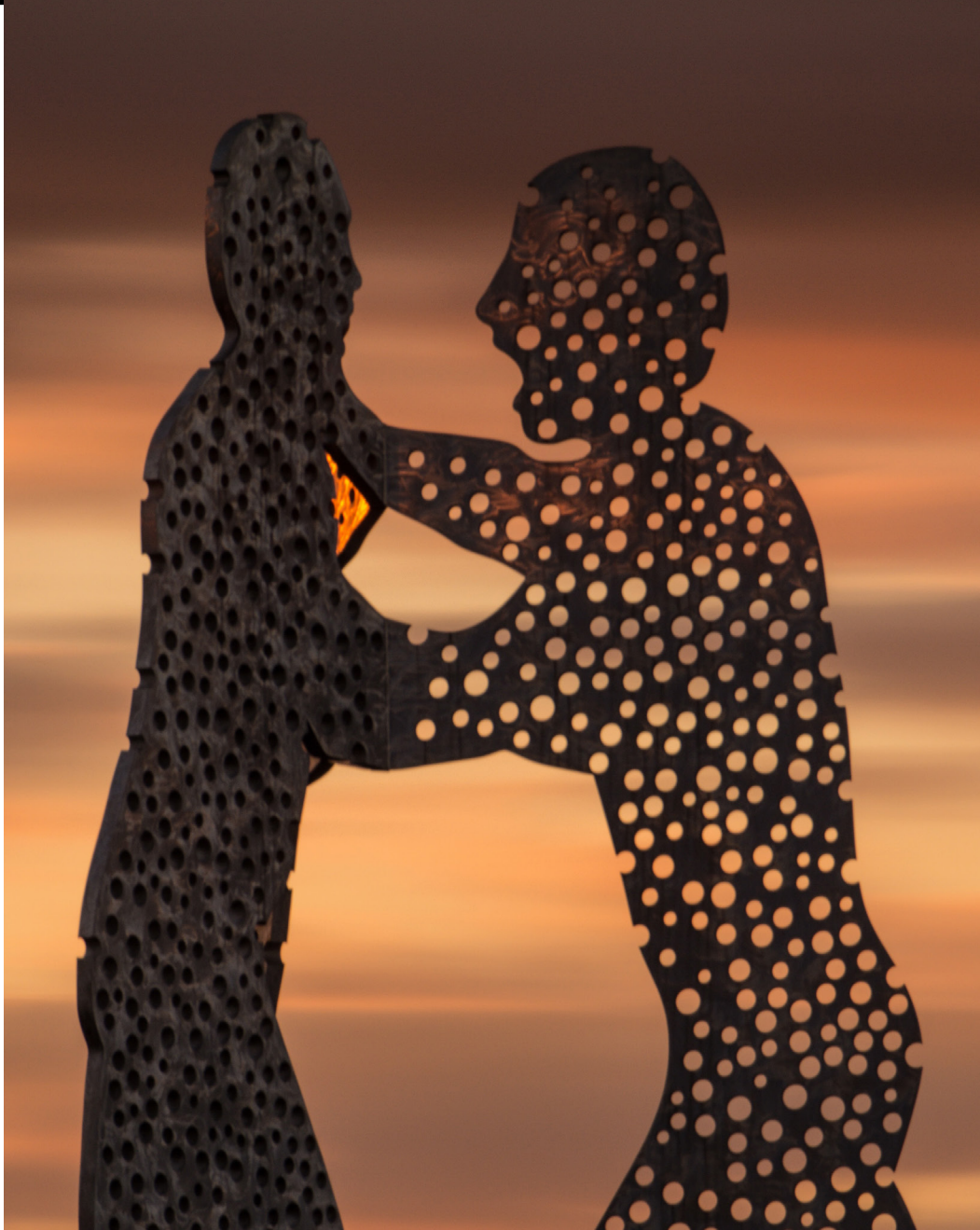

FOTO: Unsplash

O DIALÓGU

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

METODICKÉ LISTY

Soňa Uriková

METODICKÉ LISTY

PREHovor O DIALÓGU

„MUSÍME SA POROZPRÁVAŤ!“

„O ČOM?“

„PREDSA O DIALÓGU!“

POVIEME SI PÁR ZÁSAD
POUŽÍVANIA ROZHOVORU DVOCH
A VIACERÝCH POSTÁV,
PREDOVŠETKÝM V PRÓZE,
ALE I DRÁME.
KEDY NÁM DIALÓG POMÁHA
A KEDY ŠKODÍ. VYSKÚŠAME SI
NIEKOĽKO ÚSTNYCH AJ PÍSOMNÝCH
CVIČENÍ: PRÁZDNE FRÁZY, NEPRIAMY
DIALÓG, KONFLIKT POSTÁV
NEKONFLIKTNÝMI VÝRAZOVÝMI
PROSTRIEDKAMI.

Autorka textu:
Soňa Uriková

VÝCHODISKÁ

Klasické poučky o dialógu ako prehovore dvoch alebo viacerých postáv, skladajúcom sa z replík, poznáme už zo školy. Jeho hodnotu v umeleckom diele však samotná poučka neobjasní. Čo sú teda tie najdôležitejšie body, ktoré si o dialógu môžeme na úvod povedať?

- dialóg pomáha odkryť a vykresliť charakter postavy
- dialóg posúva konflikt vpred (alebo ho nastoľuje, alebo, podľa pozície v texte, iba ukazuje idylu, ktorú prichádzajúci konflikt naruší)
- dialóg ukazuje charakter postavy pomocou konfliktu (vnútorného/vonkajšieho: muž klame žene, ona ho nemá rada/niekoť žene ukradol peňaženku)
- dialóg nemá kopírovať to, čo ľudia hovoria v skutočnosti – má tieto prehovory iba pripomínať a vylepšovať, byť zaujímavejší
- dialóg nemusí byť jednoznačný, priamy ani pravdivý
- dialóg buduje napätie
- absencia dialógu niekedy povie viac než dialóg samotný (keď postava nepovie nič alebo otočí po vykonaní nejakej akcie na inú tému)
- hoci sa hovorí, stále je lepšie ukázať

Niekoľko otázok, ktoré si pri budovaní dialógu môžete položiť:

postava:

- Vstupuje postava do dialógu s nejakým nastavením (z predošlej scény/predchádzajúcich situácií)?
- S akým nastavením postava z dialógu vystupuje?
- Čo postava chce na začiatku a na konci dialógu? (*Každá postava by mala niečo chcieť, aj keď by to bol len pohár vody.* – Kurt Vonnegut)
- Čo môže postava stratiť alebo získať?
- Odokrýva dialóg vnútro postavy (pochybnosti, názory, správny/nesprávny úsudok)?
- Má postava vlastný hlas, ktorý je rozlíšiteľný od iných? Hovorí primerane svojmu veku, vzdelaniu, prostrediu, kde sa nachádza, prispôsobuje sa recipientovi atď.?

dialóg samotný:

- Čo je predmetom dialógu?
- Aké informácie sa dozvie čitateľ?
- Aké informácie sa dozvie postava?
- Ako postava prijme informácie?
- O čom postavy naozaj hovoria?
- akákoľvek odpoveď na tieto otázky, aj negatívna, musí byť motivovaná, t. j. autor musí poznať odpoveď a musí ju vedieť zdôvodniť

Ďalšie dôležité pripomienky:

- vyhnite sa fonetickému prepisu reči (napr. rečový balast)
- dialekt: menej je viac – dialóg je tak čitateľnejší a stále odokrýva niečo o postave
- prečítajte si dialóg nahlas (ideálne celý text) – môže vám to pomôcť rozkúsovať dialóg (ak sa vám minie dych)
- postavy sa nachádzajú v nejakej situácii a niečo robia – aj keď sedia za stolom; dialógy prevzdušnite opisom akcie (niekedy táto akcia zmení celý tón alebo dianie, napr. facka)
- nepodceňujte čitateľa
- dialóg môžete písať klasicky do úvodzoviek (alebo iných vami vybraných znakov) alebo prepísať do textu rozprávača: parafrázovaný tou istou alebo inou postavou (*Povedala mi, že ako chlap nestojím za nič.*) – to môže pomôcť textu, ak je tu veľa dialógov, jednotlivé formy sa dajú strieďať
- prejav/dlhá reč/kázeň – kratšie než v reáli, taktiež záleží na forme textu
- vyhnite sa „small talku“ – pozdravom, rečiam o počasí, o tom, ako sa postavy majú (ak to nebuduje charakter alebo konflikt)
- vulgarizmy (častejšie sú v dialógu než v pásme rozprávača, ale nie je to pravidlo, ak je váš rozprávač vulgárny – to znamená, že použitie vulgarizmov podriadiť vášmu zámeru s textom)
- dodržujte všeobecne alebo vami stanovené pravidlá formy dialógu

- pozor na používanie oslovenia menami v dialógu – rozprávame tak v reálnom živote?
- pozor na zbytočné zdvojenie informácií v dialógu (ak postava hovorí, čo sa stalo, od slova do slova a nikam to dej neposúva – ak by hovorila klamlivo, hneď cítime konflikt)
- uvažujte aj o tom, že nie vždy v reálnom živote povie niečo presne nadväzujúce na prehovor iného človeka, pretože často už počúvate na pol ucha a uvažujete, čo chcete povedať vy, hoci váš kolega v dialógu sa už dostal k inej téme, ale vy povieť to svoje – nie je to tak vždy, ale táto skutočnosť sa môže odzrkadliť aj v písanom dialógu
- počúvajte rozhovory ľudí a všetko, čo vás zaujme, si zapisujte

Uvádžacie vety:

- iba slovesá s významom „vysloviť niečo“ (v slovenčine neexistuje „*Ahoj, ty si tu?*“ *vyskočil zo stoličky.*)
- rozmyslite si množstvo a použitie prísloviek (zlaté pravidlo: iba jedna pri slovese v uvádzacej vete)
- ak je postava vykreslená ako plachá (*Stála v kúte, žmolila si lem sukne a pozerala do zeme.*), musíme dodávať príslovku „...“ povedala placho?
- nemusí byť za každou replikou, kto čo povedal (pozor: neplatí pre detské knihy – deťom treba častejšie podať pomocnú ruku): môžete skúsiť dodržať pravidlo každej piatej či šiestej repliky – tu použijete uvádzaciu vetu

Priamy a nepriamy dialóg:

- priamy dialóg – platí, čo postava hovorí
- nepriamy dialóg – podtext: postavy zastierajú reálny dôvod diskusie (hovoria o tom, kto neumyl riad, ale v skutočnosti si žena minule zabudla vziať antikoncepciu a je tehotná: „Tak som zabudla, dobre? Nechám ich odmочиť a nejako sa to umyje, už sa upokoj.“)

Krátke poznámky k dialógu v dráme a poézii:

- poézia: poézia je dialóg so sebou; dôležitý „hlas“ postavy
- dráma: nemôže ako v próze vysvetliť nič nepriamou rečou, opismi, atď.; dialóg = provokácia akcie

CVIČENIA

- Spomeňte si na tie najviac používané vety v reálnom živote, resp. v podpriemernom umeleckom texte. Frekventanti workshopu povedia nahlas svoje nápady.

- Pozrite si nasledujúce vety a predstavte si, kto a v akej situácii ich povie. Aká replika by mohla nasledovať? (Frekventanti workshopu povedia nahlas svoje nápady.)

Často nám napadne to isté, lebo máme rovnakú ľudskú skúsenosť, preto skúste vymyslieť aj inú situáciu – čiže jednu automatickú a druhú nejakú vami vymyslenú, ktorá túto repliku možno niekam posunie alebo vsadí do nezvyčajnej situácie.

„Už ťa v živote nechcem počuť povedať také niečo.“

„Nestoj tam ako kôl v plote.“

„Bolí ma chrbát.“

„Nemal si mi náhodou zavolať?“

„Kedy tam už budeme?“

„Musíš jej povedať pravdu.“

„Tvoja mama chce, aby sme Vianoce strávili u nej.“

„Ochorel som od teba.“

„Podaj mi diaľkové.“

„Mohol by si sa so mnou prestať rozprávať týmto tónom?“

„Kedy sme sa naposledy naozaj rozprávali?“

„Vieš, aký je dnes deň?“

„Ty prvý.“

„Aký máš problém?“

„Teba poslať po smrť!“

„Ty nie si moja matka.“

„Prečo sa tak tváriš? Stalo sa niečo?“

„Okamžite sa tam vráť a ospravedlň sa.“

„My sme mali úlohu?“

„Neboj sa, niečo vymyslíme.“

- Z vlastnej (alebo cudzej poviedky) odstráňte všetko, čo nie je dialóg. Každú vetu, ktorá nie je hovorená nejakou postavou. Pozrite sa na to, čo vám zostalo – dokážete odlíšiť, čo hovorí ktorá postava? Ak nie, ako to viete zmeniť? Keď to spravíte, vráťte späť všetok text okrem uvádzacích viet. Chýbajú v texte? Ak áno, doplňte iba tie najdôležitejšie.

- Dve postavy sa hádajú (zvoľte si situáciu sami).

Každá postava má odlišné pozadie a výchovu, čo sa odráža na ich názoroch, slovnnej zásobe a vyjadrovaní.

Napíšte čistý dialóg bez uvádzacích viet. Napíšte bez použitia priamej reči zhrnutie situácie a toho, o čom sa hádajú.

- Predstavte si tri postavy, ktoré práve vyhrali milión eur: Ako to každá z nich povie svojmu najbližšiemu priateľovi/členovi rodiny? Kto je tento človek a ako zareaguje?

Každá postava má vlastný hlas, pozadie, myslíte aj na to, čo si myslia (tešia sa/strašia atď.) či ako sa pri tomto oznamovaní správajú.

- Dialóg z vášho už hotového textu si predstavte prerozprávaný neznámym človekom, ktorý tieto postavy vidí, ale nepočuje, o čom sa bavia – napíšte to, čo sleduje, ako postavy vyzerajú, ako sa správajú, ako gestikulujú, kde sú atď.

- Predstavte si váš text ako komiks, stačí aj jedna konverzácia – čo by muselo zostať v bublinkách (pamätajte na to, že je to obmedzený priestor) a čo bude nakreslené?

- Napíšte situáciu, v ktorej si postavy vymieňajú názory o niečom nepodstatnom (pranie, upratovanie, doloženie papiera do tlačiarne), no nedôjde k hádke a skutočný dôvod zostane pod povrchom.

- Vyhľadajte situáciu, v ktorej môžete počúvať cudzí rozhovor (ideálne na verejnosti, v MHD, reštaurácii, škole). Stačí časť. Prepíšte, čo ste počuli. Rozprávajú postavy vlastným „hlasom“? Ako by ste každého z účastníkov charakterizovali? O čom asi bola celá konverzácia? Aký bol ich konflikt? Ak spolu súhlasili, vládlo medzi nimi iné napätie?

- Predstavte si šialenú noc, akú človek zažije len raz za život. Snažte sa predstaviť si vplyv tejto situácie na jednotlivé zmysly postavy (čuch, chuť, zrak, sluch, hmat). Napíšte, ako postava opisuje túto noc svojmu najlepšiemu priateľovi/priateľke. Potom napíšte to isté cvičenie tak, akoby to postava hovorila svojej 80-ročnej babičke. Sledujte, čo sa zmenilo.

- Napíšte dialóg dvoch postáv, pričom jedna do rozhovoru vstupuje nahnevaná a druhá pokojná a ku koncu dialógu si (postupne a logicky) svoje nálady vymenia.

- Nasledujúce vety prepíšte s použitím dialógov, plnovýznamových slovies a uvádzacích viet, aby boli zachované emócie, ale bez použitia slov „šťastný, smutná, zvedavý, mrzutá, zmätený, nahneval/a, vydesila, zľakol, pokojný“:

Bol som šťastný. Moja priateľka bola smutná. Bol som zvedavý. Preto bola mrzutá. Bol som zmätený. Na to sa nahnevala. Ja som sa nahneval. Vydesila ma. Zľakol som sa. Už som pokojný.

FOTO: Pixabay

- Vyznačte si v už hotovom texte iba repliky jednej postavy. Je konzistentná? Pracujete v jej prehovore s motívom? Spravte tak postupne so všetkými postavami.

Môžete tak pristúpiť aj k svojmu obľúbenému textu iného autora.

- Vyhľadajte si na internete obrázok dvoch konverzujúcich ľudí a napíšte krátke cvičenie o tom, o čom by sa asi mohli rozprávať. Rovnako sa môžete pozrieť z okna a sledovať okoloidúcich. Takto si trénujete mozog a predstavivosť.

ZÁVER

Dialóg je podstatnou zložkou prozaického diela a ešte podstatnejšou zložkou dramatického diela. Treba k nemu pristupovať poctivo, nie iba ako k prvku, ktorým niečo čitateľovi podáme a píšeme ďalej. Môžeme ním vyjadriť vnútro postavy, jej túžby, vzťahy. Posúvať ním dej, odhaľovať či riešiť a zamotávať konflikt textu. Má pravidlá a musíme vedieť, kto sa v ňom nachádza a v akej pozícii. Dialóg je pretláčanie rukou, nie krčmová bitka.